

Φανερές και αφανείς κοινωνίες πολιτών

Του ΔΗΜΗΤΡΗ Α. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ

Κάθε Νοέμβριο εκδηλώνονται δυναμικές όψεις της κοινωνίας πολιτών, με διαδηλώσεις και διαμαρτυρίες, κάποτε ως διαιυλοι δίκαιων οικονομικών και κοινωνικών αιτημάτων, άλλοτε ως αντιπολιτευτική τελετουργία των μικρότερων ιδίως κομμάτων. Και κάθε Δεκέμβριο, λόγω των εορτών, εκδηλώνονται λιγότερο προβεβλημένες δράσεις της κοινωνίας πολιτών με εκδηλώσεις αλληλεγγύης και φιλανθρωπίας. Έχει υποστηριχθεί ότι σε βάθος χρόνου έχουν αναπτυχθεί πολλές λιγότερο γνωστές κοινότητες αυτοδιαχείρισης και αλληλεγγύης. Αυτές έχουν οργανώσει σχετικά αφανείς, εναλλακτικές μορφές οικονομίας και κοινωνικής δράσης, ενώ έχουν ξεπεράσει και συλλογικές πολιτιστικές πρωτοβουλίες.

Πράγματι, πριν από την οικονομική κρίση, η ελληνική κοινωνία πολιτών δεν ήταν τόσο ανεπτυγμένη όσο στη διάρκεια της κρίσης και όσο μετά αυτήν. Την προηγούμενη δεκαετία, η υποχώρηση του κρατικού παρεμβατισμού στην παροχή κοινωνικής προστασίας, αλλά και οι διεδικήσεις εκ μέρους των πολιτών, οδήγησαν στην άνθηση πολλών διαφορετικών εκδοχών της κοινωνίας πολιτών, από μεγάλα κοινωφελή ιδρύματα έως αφανείς, άτυπες ομάδες πολιτών. Δεν λύθηκαν ωστόσο μόνιμα προβλήματα των οργανώσεων της κοινωνίας πολιτών. Τέτοια, μεταξύ άλλων, ήταν η έλλειψη συνολικής καταγραφής τους σε μητρώο με βάση κριτήρια, η προβληματική δημόσια εικόνα, οι οργανωτικές αδυναμίες τους και το επιφανειακό συνήθως ενδιαφέρον της πολιτείας για τη συμβολή των οργανώσεων της κοινωνίας πολιτών στη διαμόρφωση μέτρων δημόσιας πολιτικής.

Υπάρχει πλέον νομοθεσία για την καταγραφή των οργανώσεων σε μητρώο (ν. 4873/2021 και 5151/2024), αλλά μέχρι την αρχή της φετινής χρονιάς εφαρμόζονταν με πολύ αργούς ρυθμούς. Π.χ.,

ελάχιστες οργανώσεις είχαν εγγραφεί στα σχετικά μητρώα του υπουργείου Εσωτερικών, ενώ τώρα, χάρη στην κινητοποίηση του ίδιου υπουργείου, αριθμούν μερικές εκατοντάδες. Όπως έδειξε έρευνα του Μαρτίου 2024 από τη διαNEOσις και τη MRB Hellas, για λογαριασμό του Ιδρύματος Μποδοσάκη, έχει βελτιωθεί η δημόσια εικόνα των οργανώσεων και ιδίως των κοινωφελών ιδρυμάτων. Και τούτο παρότι μόλις 4% των ερωτηθέντων δήλωσαν ότι είναι ενεργά μέλη οργανώσεων. Είναι σημαντικό ότι δύο στους τρεις πολίτες δήλωσαν ότι στη διάρκεια των τελευταίων 12 μηνών

Πρέπει να γίνει ανάδειξη και διάχυση στο κοινό της προσφοράς των οργανώσεων στο κοινωνικό σύνολο, ως αντιστάθμισμα σε τυχόν κακή δημοσιότητα γι' αυτές.

πριν από τη διεξαγωγή της έρευνας είχαν προβεί στην παροχή κάποιας υλικής βοήθειας (τρόφιμα, ρουχοισμός, φάρμακα) και περισσότεροι από δύο στους πέντε πολίτες είχαν προσφέρει κάποια χρηματική βοήθεια. Επιπλέον, ένας στους πέντε πολίτες είχε προσφέρει κάποιες μορφές εθελοντικής εργασίας στη διάρκεια των τελευταίων 12 μηνών.

Οι καλές αυτές εξελίξεις οφείλονται στη συνεισφορά της κοινωνίας πολιτών σε επίλυση κοινωνικών προβλημάτων της περιόδου της κρίσης, αλλά και την περίοδο του κορωνοϊού. Ωστόσο, η δημόσια εικόνα της κοινωνίας πολιτών, περιοδικά, κλιδώνεται από περιπτώσεις οργανώσεων στις οποίες διαπράττονται οικονομικά αδικήματα. Χωρίς χρήματα, δεν θα διαπράττονταν τέτοια αδικήματα. Αλλά

η κοινωνία πολιτών θα παρέμενε πάρα πολύ υποβαθμισμένη συγκριτικά με τις ιδιωτικές επιχειρήσεις και το κράτος.

Είναι διαθέσιμες σήμερα, πλέον, εθνικές και ευρωπαϊκές πηγές χρηματοδότησης των οργανώσεων και δράσεις εκπαίδευσης των στελεχών τους, αλλά αυτές πραγματοποιούνται κυρίως στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη, όχι στην επαρχία. Πιθανή αιτία γι' αυτό είναι η υπερσυγκέντρωση των νεότερων πολιτών και των πιο εκπαιδευμένων κοινωνικών στρωμάτων στις δύο μεγαλύτερες πόλεις της χώρας, όπου υπάρχουν πολλά πανεπιστήμια και μεγαλύτερες αγορές εργασίας.

Για την υπέρβαση τέτοιων και άλλων προβλημάτων απαιτούνται η ενεργοποίηση των ίδιων των οργανώσεων και μια νέα εθνική στρατηγική ανάπτυξης της κοινωνίας πολιτών. Υπάρχουν καλά σημάδια. Η οργάνωση-ομπρέλα HIGGS, γνωστή στις μικρές οργανώσεις για τις υπηρεσίες ενδυνάμωσης και εκπαίδευσης που τους παρέχει, συγκεντρώνει τακτικά στοιχεία για το προφίλ της κοινωνίας πολιτών και οργανώνει ετήσια συνέδρια (το τελευταίο, τον Μάιο του 2024). Το πρόσφατο «Σχέδιο δράσης για την κοινωνία πολιτών» από ομάδα εθελοντών, ειδικών και ακτιβιστών, που συνέστησε το Ίδρυμα Μποδοσάκη, περιλαμβάνει προτάσεις για τη θεσμική λειτουργία και ειδικότερα το νομικό πλαίσιο λειτουργίας των οργανώσεων της κοινωνίας πολιτών, καθώς επίσης και την αυτορρύθμιση, την οικονομική βιωσιμότητα και την κοινωνική διάδρασή τους. Η εθνική στρατηγική λαμβάνει υπόψη της ότι μερικές από τις οργανώσεις είναι μεγάλες και έμπειρες, ενώ άλλες, οι περισσότερες δηλαδή, μεσαίες και ιδίως μικρές στο μέγεθος. Οι τελευταίες δεν μπορούν να επιβιώσουν ούτε, πολλώ μάλλον, να επηρεάσουν δημόσιες πολιτικές, αν δεν δικτυωθούν.

Όπως έχει σημειώσει ο Αστέρης Χουλιάρας, αν και υπάρχουν αξιόλογες δευτεροβάθμιες οργανώσεις (π.χ. Πλατφόρμα για την Ανάπτυξη, Φόρουμ Μεταναστών, Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία) και δίκτυα (π.χ. Ελληνικό Δίκτυο για την Καταπολέμηση της Φτώχειας και Δίκτυο για το Δικαίωμα στη Στέγη και την Κατοικία) σπανίζουν οι διαθεματικές συνεργασίες. Μάλιστα, οι οργανώσεις που προκαλούν αρνητικά πρωτοσέλιδα εφημερίδων είτε δεν είναι δικτυωμένες είτε θέλουν να κυριαρχήσουν στον τομέα τους. Αποφεύγουν τα δίκτυα και άρα τη λογοδοσία στην κοινότητα των υπόλοιπων οργανώσεων.

Στο εξής, απαιτούνται να γίνουν πολλά: συστηματική καταγραφή όλων των οργανώσεων, ιδίως των αφανών, χωρίς διάθεση καθοδήγησής τους από την πολιτεία, οργανωμένη ανάδειξη και διάχυση στο κοινό της προσφοράς των οργανώσεων στο κοινωνικό σύνολο ως αντιστάθμισμα σε τυχόν κακή δημοσιότητα γι' αυτές, εκπαίδευση στελεχών των οργανώσεων ιδίως σε ζητήματα λειτουργίας και οικονομικής διαχείρισης των οργανώσεων με έμφαση στη διαφάνεια και στις δεξιότητες διεκδίκησης χρηματοδοτήσεων από εθνικούς και διεθνείς πόρους και, τέλος, πίεση προς τις εθνικές και τοπικές αρχές (υπουργεία, περιφέρειες, δήμους), έτσι ώστε οι Αρχές να συμβουλευούνται ουσιαστικά τις οργανώσεις. Πολλές από αυτές έχουν άποψη, τεχνογνωσία και εμπειρία, δηλαδή πόρους τους οποίους μόνον εξειδικευμένες, αν όχι πολύ λίγες, δημόσιες υπηρεσίες διαθέτουν.

Ο κ. Δημήτρης Α. Σωτηρόπουλος είναι καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης του ΕΚΠΑ, ερευνητής του **EΛΙΑΜΕΠ** και συνεργάτης του Ελληνικού Παρατηρητηρίου του LSE.